

Drømmekjoler og kjoledrømme — en fortælling om kjoler og herregårde

Af projektmedarbejder Janni Skovvang

Særudstillingen *Drømmekjoler og kjoledrømme* tog os med til bal i 1920'erne, sommerdage i 1930'erne og selskaber i 1950'erne. De 20 kjoler har været med, hvor livet blev levet på de danske herregårde, og inviterede os til at deltage i herskabets selskabeligheder i første halvdel af det 20. århundrede sidste tid. Inden man når så langt, er det værd at hæfte sig ved selve kjolerne. Deres udseende er på ingen måde tilfældig, mode og selvforståelse har altid spillet en stor rolle, når det drejer sig om kjoler.

Kjoler og mode

Kjolemoden har haft en omskiftelig historie – især på herregårdene, hvor de adelige damer havde både tid og råd til at følge den franske, spanske eller engelske mode. Det tidligste eksempel på kjolemode, man finder på Gammel Estrup, er portrættet af Christence Viffert, der hænger i Renæssancesalen. Hun er portrætteret i en lang kjole, der ved halsen afsluttes med en stor stå-

ende krave. Kraven er kantet med kniplinger. Ærmerne er lange, og også de er afsluttet med kniplinger. Selve kjolen er sort, hvilket var en kostbar farve. Skørtet er åbent foran helt fra taljen til gulvet, og indenunder ser man et underskørt i en fantastisk rød farve med en kant af guldbånd. Håret er dækket af en sort kyse, der er dekoreret med perler og broderier. Skørtet får sin kileform fra et stift underskørt af uld. Under kjolen har Christence – som alle andre kvinder i perioden – båret et korset, der strammede op og gav hende den ønskede facon. Selvom moden ændrer sig drastisk, holder korsettet ved de næste 430 år!

Også Charlotte Louise von Plessen har båret korset under sin meget imponerende 1700-talskjole. Både hun og kjolen er afbilledet på portrættet i Spisestuen på Gammel Estrup. Den lange kjole er syet i gråt silkestof med vævet mønster. Skørtet er meget omfangsrigt og hviler på hoftepuder. Overdelen er stramt korsetteret og slutter lavt på brystet med en blonderkant. Ærmerne går kun til albuen, og også her er der påsat mange blonder. Hoftepuderne, der skulle give illusionen af meget brede hofter, voksede sig større gennem 1700-tallet. Både stole og døre blev derfor bredere og bredere i takt

Sammen med de 20 kjoler fra Holbæk Museum fulgte også et par medarbejdere, der i ugen op til udstillingsåbningen satte de historiske kjoler på ginerne. Foto: Gammel Estrup.

med kjolerne. Trods det måtte damerne nogle gange gå sidelæns gennem dørene. Grunden til, at de brede hofter blev moderne, fortaber sig i fortidens tåger, men en rimelig forklaring er, at jo bredere hofter desto mere stof skulle der bruges, og jo mere stof man havde råd til, jo rigere og finere var man.

I 1800-tallet vendte moden en overgang tilbage til renæssancens keglefacon, men i slutningen af århundredet rykker de tidligere så store hofter bagud, og i stedet for at imponere til siderne, er det bagdelen det gælder. Der kommer tournure bagpå, og også den kan opnå en betragtelig størrelse. I 1800-tallets slutning bliver den faste bestanddel af kjolemoden, korsettet, udfordret. Læger og kvindesagsforkæmpere berettede om, hvor skadeligt korsettet var for kvindens krop, og foreslog en helt anden måde at lave tøj på, nemlig en løs og behagelig klædedragt, der tillod kvinden at bevæge sig mere frit. En af reformdragterne, som de kaldtes, bestod af en kort kjole med løse, vidde bukser under. En anden tanke var at flytte kjolens tyngde fra taljen til skulderen, det gav betydeligt mere bevægelsesfrihed. Da det betød, at kjolen sad mere løst og ikke gav den ønskede facon, vandt heller ikke den ide frem. I kampen mellem fornuft og mode tabte fornuften således, og reformdragterne havde en meget begrænset succes.

De brølende 1920'ere bød på en ny mode, funktionalismen, der var det første oprør mod de stramme, indelukkende kjoler, der virkelig fik succes. Kjolerne blev løsere og hang på skuldrene. Tidligere havde korsettet blandt andet haft den opgave at holde kjolen på kroppen. Idealet i 20'erne var ikke længere at have en

bestemt facon, i stedet vandt det drengede, androgyne udseende frem. Måske som modvægt hertil sneg kjolernes underkant sig helt op over knæerne, så kvindernes æggende bevægelser i charlestondansen kunne ses. En tendens, der mødte voldsom modstand og altså må have provokeret på en måde, som kun teenageres påklædning kan gøre det i dag. Herefter gik det stærkt med store forandringer i moden. Kvinder fik bukserne på, først i forbindelse med havearbejde og lignende manuelle beskæftigelser, senere som en grundbestanddel af klædedragten. I mellemkrigsperioden røg korsettet endeligt, og bruges stort set ikke længere.

Grevinde Astrid og hendes kjoler

Alt det kunne man ikke se i særudstillingen *Drømmekjoler og kjoledrømme*, men det går forud for de kjoler, der var udstillet. De 20 kjoler har alle tilhørt Astrid grevinde Ahlefeldt-Laurvig. Hun blev født i 1902, og blev døbt Astrid Ingeborg Margrethe From Holm. Den lille pige levede et privilegeret liv i København og i forældrenes sommerresidens Sølyst. Hendes far Christian From Holm (1872-1950) var administrerende direktør i *Det Danske Petroleums Aktieselskab* og således en af hovedmændene bag den store udvikling, som olieselskaberne gennemgik i begyndelsen af 1900-tallet. Moderen, Anne Kirstine Ingeborg Mamsen (1878-1958), var en ægte københavnerinde med stil, hvilket blandt andet kom til udtryk i hendes store interesse for tidens mode – en interesse Astrid voksede op med og selv overtog. Astrid giftede sig i 1920 med den noget ældre Kaj greve Ahlefeldt-Laurvig. Parret

Overstaldmester Jørgen Scheel og hustru Charlotte Louise von Plessen. Charlotte Louise i pragtfuld kjole af sølvbrokade med besætning af kniplinger. Maleri af Andreas Bränniche 1753 på Gammel Estrup – Herregårdsmuseet. Foto: Gammel Estrup.

boede forskellige steder i Europa, men vendte til sidst hjem til familiens herregård Eriksholm nær Holbæk. I 1930'erne var grevinden engageret i Ingrid's Indsamlingen, der støttede forældreløse børn i Sønderjylland, og i 1950'erne blev hun medlem af Kvindelig Marinekorps, der havde til formål at assistere hjemmeværnet under den kolde krigs evige trussel. Hendes mand Kaj døde i 1976, og Astrid i 1979. Hun efterlod sig blandt andet en garderobe af unikke kjoler, som i 2001 blev foræret til Holbæk Museum af hendes søn Jørgen greve Ahlefeldt-Laurvig.

Af de udstillede kjoler var der en overvægt af farven sort, både store balkjoler fra 1930'erne og senere eksempler på den populære "lille sorte kjole", men der var samtidig lette sommerkjoler og yndige ungepigekjoler. Det var meget spændende at følge moden de 40 år kjolerne dækkede over. Man kunne således se, hvordan de kjoler grevinden bar i sin ungdom, er langt mindre afslørende end de stramme, korte kjoler, hun bar i 1960'erne – hvor hun også selv var i 60'erne. Fine detaljer i snittet og geniale påhit er der nok af. Flere af kjolerne har således et bånd på indersiden af en dyb halsudskæring, der holder den på plads, når man læner sig forover. Det er en lille detalje, der viser, at der var lagt omhu og omtanke i kjolerne. De skulle både se godt ud og være funktionelle. I det hele taget er kvalitet et gennemgående træk i kjolerne. Materialerne er af bedste kvalitet og meget lækre, snittet er moderne og flatterende for grevindens slanke skikkelse, og kjolerne stammer fra nogle af de store modehuse både i indland og udland, blandt andet Molyneux og

Denne smukke aftenkjole blev båret af Astrid grevinde Ahlefeldt-Laurvig i 1930'erne. Foto: Gammel Estrup.

Detail-foto af kjolens blomsterranke. Foto: Gammel Estrup.

Detail-foto af kjolens halsudskæring. Foto: Gammel Estrup.

Henry a Conder i Paris, Harrods i London og Magasin du Nord i København.

En af de yndigste kjoler i udstillingen var en smuk festkjole fra 1930'erne. Kjolen bestod af en yderkjole i sort blondstof, der lader os se underkjolen i sart lyserødt silke. Overkjolen, der er dybt udringet viste underkjolens stof med sølvtråde, der var påsat i en bue hen over brystet. Yderkjolens skørt var dekoreret med silkebåndsbroderede blomsterranker, der hang som guirlander midtvejs på kjolen. Både yder- og underkjole var afsluttet med stropper, og kjolen havde derfor en lille sjælevermer til at dække skuldrene. Kjolen er et ypperligt eksempel på 1930'ernes nye tendenser i kjolemoden. Kjolens snit er lige op og ned uden indsnit i talje eller andre steder og hylder dermed 1930'ernes androgyne opfattelse af kvindeskik-

kelsen. Skørtet går godt nok helt til gulvet, men kun i yderkjolen og gennem blonderne kan man således se grevindens sko og ankler. Endnu et nyskabende indslag ved tidens mode.

En anden kjole, der kan fremhæves, er i den anden ende at udstillingens tid, det er nemlig et eksempel på den lille sorte fra 1960'erne. Tidens mode dikterede en stramtsiddende kort kjole uden ærmer, og det er da også sådan, kjolen er syet. Til kjolen hører et ekstra skørt, som grevinden har fået syet til. Skørtet bindes rundt om livet og giver således kjolen mere fylde i nederdelen. Hvorfor denne tilføjelse er udført vides ikke, men da grevinden var mere end 60 år gammel, kan det være ønsket om et snit, hun kendte og følte sig tilpas i, der fik hende til at bestille skørtet. Også denne kjole lever op til tidens herskende mode.

På herregården

Udstillingens formål var dels at vise de flotte kjoler til museets gæster, dels at sætte fokus på en del af herregårdenes historie, der ikke er blevet fortalt så ofte, nemlig herregårdene i begyndelsen af det 20. århundrede. Man omtaler herregårdenes sidste storhedstid som deres Indian Summer, og den periode varede fra grundlovens indførelse til lensafløsningslovens vedtagelse i 1919. Det var en periode, hvor godsdriften blev effektiviseret, godsejerne fik stor politisk indflydelse, og herregårdene fremstod som fremgangsrige herskabs-hjem. Lensafløsningsloven satte i 1919 en brat stopper for herregårdenes sidste storhedstid. Loven betød, at majorater, stamhuse og andre båndlagte besiddelser skulle overgå til fri ejendom mod, at en tredjedel af deres jord blev overdraget til staten. Samtidig skulle der betales en afgift på 20 – 25 % af ejendomsværdien, og halvdelen af den resterende ejendom blev båndlagt til de to næste generationer – dem, der før lovens vedtagelse stod til at arve alle herlighederne! Arvereglerne blev ændret, så alle arvinger skulle arve på lige fod. Hvor man tidligere kunne holde ejendommen samlet hos en arving, blev den nu spredt eller solgt fra for at tilgodese alle arvinger.

Denne lov fik stor betydning for herregårdene. Til sammen måtte de afstå 22.000 hektar jord til staten, og af dem blev der oprettet 2300 husmandssteder. Den del af landbobefolkningen, der ikke tidligere havde haft fod på egen jord, fik således adgang til det, og lensafløsningslovens formål var heller ikke at stække de store godsejere, men at demokratisere adgangen til jord.

For herregårdene betød det store omvæltninger. Herregårdene mistede en stor del af deres jord, hvilket naturligvis var med til at svække gårdens økonomi.

Den lyse sommerkjole fra 1930'erne er i stof og snit inspireret af Japan og kimonoen – en inspirationskilde der også påvirkede møbelkunsten og keramikken i perioden. Foto: Gammel Estrup.

Desuden betød de nye arveregler, at når næste generation skulle til, var man ofte nødsaget til at udstykke en del af jorden og sælge det fra for økonomisk at tilgodese alle arvinger. Noget helt andet var, at den rolle herregårdene tidligere havde spillet i lokalsamfundet, ophørte. Tidligere havde herregården været egnens største arbejdsgiver, stået i spidsen for landbrugstekniske forbedringer og draget omsorg for de dårligst stillede. Alt dette ændrede sig i takt med, at landbruget blev mekaniseret og derfor krævede færre ansatte, og staten med velfærdsstatens spæde begyndelse overtog omsorgen for de svageste medborgere. Lensafløsningsloven indvarslede en tid, hvor herregårdenes rolle var udspillet på alle måder.

For nogle herregårde betød det et farvel til det hus slægten havde beboet gennem mange år, andre steder blev dele af herregården solgt fra for at klare generationsskiftet. For herregården Eriksholm, hvor Astrid grevinde Ahlefeldt-Laurvig levede en stor del af sit liv, havde lensafløsningen ikke helt så stor betydning, for Eriksholm var først kommet i familiens eje i 1878 og var dermed ikke båndlagt, men fri ejendom.

Udstillingens kjoler er således fra en tid, hvor mange danske herregårde stod overfor store forandringer, men de fortæller også om en tid, hvor der stadig på nogle herregårde var mulighed for at drømme sig væk i drømmekjoler!

Forslag til videre læsning

Andersen, Britta, red.: *Herregårdenes Indian Summer. Fra Grundloven 1849 til Lensafløsningsloven 1919*, Dansk Center for Herregårdsforskning & Skippershoved, 2006.

Bramsen, Bo: *Klædedragtens kavalkade*, Politikens Forlag, 1967.

Eriknauer, Kirsten: *Gl. Estrup gods 1926 – 1978*, Forlaget Djurs og Dansk Landbrugsmuseum, 2001.

Nicolaisen, Frits, red.: *Gammel Estrup*, Randers Amts Historiske Samfund, 1993.

Steckhahn, Anne-Grete: *Dansk stil i 1000 år*, Nyt Nordisk Forlag, 2008.